

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті обґрунтовується необхідність модернізації підготовки кадрів в умовах вищої школи. Акцент робиться на особистісно орієнтованому навчанні як чиннику стимулювання творчої активності студентів, їх готовності до творчої професійної діяльності.

The article grounds the necessity of modernization of preparation of specialists on condition of higher school. The assent is made on personally oriented teaching as the factor of stimulating creative activity of students, their readiness to creative professional activities.

Одним із стратегічних завдань модернізації освіти в Україні відповідно до “Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті” є формування освіченої творчої особистості. Нині в суспільстві складається соціальне замовлення на творчу особистість, для якої творча діяльність є життєвою потребою, а головним показником - творча активність.

Ця проблема не нова. Психолого-педагогічні дослідження Л.С.Виготського, С.У.Гончаренка, Ю.М.Кулюткіна, М.О.Лазарева, В.І.Лозової, Н.В.Палехи, Н.О.Половнікової, С.О.Сисоевої, Т.І.Шамової, Г.І.Щукіної та ін. дають ґрунтовну підставу вважати: визначальною якістю творчої особистості є її творча активність, що розглядається як інтегративна характеристика особистості, в якій, з одного боку, відображені нові глибокі утворення у структурі особистості (творчі потреби, мотиви, вимоги), а, з іншого, – знаходять свій вираз якісні зміни в діяльності, яка стає цілеспрямованішою, продуктивною.

Творча активність як характеристика особистості сучасного фахівця дістала психологічне обґрунтування в працях Б.Г.Ананьєва, О.О.Бодальова, У.Джемса, О.Г.Ковальова, Г.С.Костюка, О.М.Леонтьєва, Ж.Піаже, С.Л.Рубінштейна та

багатьох інших.

Мета нашої статті – показати, що цілеспрямованість і систематичність музично-педагогічної підготовки, при дотриманні виявленої й експериментально перевіреної сукупності дидактичних умов її організації, забезпечить керованість і результативність процесу особистісно орієнтованого навчання як чинника стимулювання творчої активності майбутніх учителів музики, їх готовності до творчої професійної діяльності.

Творча активність – це інтегративна особистісно-діяльнісна характеристика, яка зумовлює перетворюючу креативну спрямованість особистості, що базується на творчих здібностях, високому рівні духовності та активності, соціальних знаннях і творчо орієнтованій мотивації. Творча активність – головний чинник професіоналізму вчителя, його професійної діяльності. Але аналіз вузівської практики свідчить про те, що у традиційній формі навчання не достатньо забезпечується формування у студентів необхідного рівня творчої активності, готовності до творчої діяльності. Тому на сучасному етапі розвитку системи освіти відбувається перехід до особистісно орієнтованого навчання.

Сучасні вимоги до реалізації особистісно орієнтованого навчання сформульовані в працях К.О.Абульханової-Славської, Н.А.Алексєєва, Л.І.Анциферової, О.Г.Асмолова, І.Д.Беха, Є.В.Бондаревської, В.В.Давидова, С.В.Кульневича, В.О.Моляка, С.Д.Максименка, В.В.Серікова, І.С.Якиманської та інших.

Особистісно орієнтоване навчання – це таке навчання, центром якого є особистість студента, його самобутність, самоцінність: суб'єктний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом навчання [7,8]. Метою особистісно орієнтованого навчання є створення максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості студента, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей у навчальній діяльності.

Організація навчального процесу як особистісно орієнтованого навчання ґрунтується на знанні фізіологічного, творчого, особистісного, інтелектуального потенціалу студентів,

а також морально-психологічних умов, створених у навчальних колективах. Саме це і забезпечує гармонійний розвиток студентів і вчителів, як особистостей.

Ми вважаємо, що стимулювання творчої активності студентів у процесі особистісно орієнтованого навчання вищої педагогічної школи буде протікати успішно за таких умов:

- організація навчального процесу на принципах педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості;
- розробка методичного забезпечення, що стимулює творчий інтерес і пізнавальні потреби студентів;
- навчання їх способам творчої діяльності шляхом урізноманітнення форм і методів навчальної роботи, використання сучасної технології та організації навчально-творчого процесу на основі рольової перспективи, імітаційно-ігрового, задачного та діалогічного підходів;
- стимулювання творчого потенціалу та творчої активності студентів за допомогою створення ситуацій успіху і свободи вибору під час розв'язання навчально-творчих завдань;
- розробка чітких критеріїв оцінки професійних набутків студентів при моделюванні навчальних ситуацій.

Ми вважаємо, що особистісно орієнтоване навчання у вищій школі забезпечує сприятливу ситуацію, у якій здійснюється стимулювання творчої активності студентів та їх готовності до творчої професійної діяльності.

Особистісний компонент змісту освіти неможливо репрезентувати у звичайній програмно-інструктивній формі. Особистісно орієнтований зміст може бути заданим тільки в моделюванні колізійних ситуацій у навчанні, які активізують пізнавальну діяльність, самостійність і творчість її учасників.

На етапі констатуючого експерименту нами виявлявся рівень сформованості творчої активності студентів і причини, що гальмують позитивну її динаміку; наявність залежності між характером музично-естетичної підготовки й рівнем виявлення в майбутніх учителів музики цього складного особистісного утворення. У ході дослідження було встановлено, що 40% студентів, які брали участь в експерименті, усвідомлюють роль творчої активності у власному професійному зростанні, але 68%

з них займають пасивну позицію на навчальних заняттях, у їхній пізнавальній діяльності переважає відтворення готової інформації. Причини такої суперечності майбутні вчителі музики пояснюють браком часу, 46% з опитаних змушені поєднувати навчання з роботою, 34% студентів засвідчили невміння самостійно працювати, 43% не володіють методикою самовиховання. Була виявлена негативна тенденція ставлення студентів до музично-педагогічної підготовки з переходом на старший курс. Якщо для першокурсників мотив „цікава професія” був провідним у 81,6% опитаних, то серед третьокурсників його назвали тільки 51,5%.

Під час аналізу відвіданих занять з предметів музично-педагогічного циклу було виявлено, що на 68% з них були відсутні будь-які заходи щодо стимулювання творчої активності студентів. Причину такого становища варто шукати в невідповідності викладачів вищої школи до роботи з формування у майбутніх учителів цього важливого показника їхнього професіоналізму.

У ході констатуючого експерименту була виявлена залежність між орієнтацією студентів на творчість і активність у навчальному процесі, рівнем їхньої музичної підготовки й ставленням до обраної професії. Спостереження й аналіз характеру діяльності студентів засвідчили, що в основному в них переважає низький рівень їхньої орієнтації на активно-творчий підхід до вирішення навчальних завдань і оволодіння професією.

Для покращення процесу формування творчої активності студентів ми пропонуємо комплекс творчих завдань.

Наприклад, *завдання 1*. Мета – формувати уміння аналізувати взаємозалежність поетичної, образної уяви й засобів її втілення в музично-композиційні форми.

У ситуації „якби ми були композиторами” визначити засоби музичної виразності для передбачуваного творення: „Пташина полька”, „Хід ведмедів”, „Марш слонів”, „В акваріумі”, „Грім”, „Гном” і ін. і зобразити на музичному інструменті. Завдання виконується на групових заняттях з методики музичного виховання.

Завдання 2. Мета: виявити в студентів здатність до оригінального вирішення навчального завдання.

Пропонується підготувати музичну імпровізацію (гармонійну, ритмічну, мелодійну й ін.) на уже відомий музичний твір.

Музичний матеріал: українська народна пісня „Цвіте терен”; Дж.Гершвін. „Я відчуваю ритм”; С.Ромберг. „Тихо, як при сході сонця”.

Завдання 3. „Досвід імпровізації музичних образів”.

Мета: виявити уміння студентів імпровізувати при створенні музичних образів.

Інструкція: студентам пропонуються дві музичні замальовки для прослуховування, виразити свої враження у формі імпровізації на музичному інструменті.

Музичний матеріал: К.Сен-Санс. Сюїта „Карнавал тварин”; Дж.Гершвін. Колискова з опери „Поргі і Бесс”. Виконання завдання перевіряється на практичному занятті.

Завдання 4. „Творча оригінальність”.

Мета: виявити в студентів здібність до оригінального вирішення навчального завдання.

Інструкція: пропонується підготувати музичну імпровізацію (гармонійну, ритмічну, мелодійну та ін.).

Музичний матеріал: Українська народна пісня „Ой лопнув обруч”; Л.Колодуб. “Веселе негрятко”; Г.Сасько. Сюїта „Граю джаз”: Джаз-вальс, Блюз, Регтайм. Завдання виконується протягом 40-45 хвилин і оцінюється на індивідуальному занятті.

У модельованих навчальних ситуаціях активний не тільки учень, але і вчитель. Особистісно орієнтоване навчання передбачає розвиток критичного мислення студентів, що неодмінно потребує діалогічної ситуації, здатності до уяви, фантазії, імпровізації, вільної творчої діяльності. Воно забезпечує організацію занять з урахуванням основних характеристик особистості студента та специфіки професійної діяльності сучасного вчителя. Особистісно орієнтоване навчання дозволяє максимально розкрити всю багатогранність та неповторність індивідуальних особливостей студента. Це в

свою чергу дозволяє йому в подальшому самореалізовуватись в соціально-педагогічному середовищі, яке швидко змінюється.

В цілях становлення активної творчої позиції майбутніх учителів музики ми також пропонуємо використовувати різні форми позакласної роботи: рольові ситуації, музичні замальовки, диспути, дискусії з музичних та педагогічних питань, музичні вечори, дидактичні ігри, конкурси „Шукаємо таланти”, музичні концерти, конкурси студентських творчих робіт, науково-методичні семінари тощо.

Наприклад, рольові ситуації „студент-учитель”, „група-клас” дозволяють придбати майбутньому вчителю досвід поведінки в обставинах, близьких до музично-педагогічної діяльності.

Мета їх – виявлення характеру музичних дій студентів у запропонованих ситуаціях-вправах. Рольові ситуації не потребують додаткової підготовки та звичайно проводяться без неї.

Завдання 1. У ситуації „якби ми були композиторами” скласти музичні ілюстрації до казки, характеристику кожного образу багатопланового за своїм емоційно-образотворчим насиченням, з подальшим інсценуванням цієї казки. Наприклад, у ході оповідання казки Х.К.Андерсена „Русалочка”: тема Підводного царства, пісня Русалочки, буря, житло відьми тощо. Мета – вироблення умінь уявляти художній образ і втілювати його в реальному звучанні.

Рольові ситуації використовуються в системі з іншими методами навчання, що забезпечує цілісне включення в навчальний процес всіх сфер особистості студента: емоційної, інтелектуальної. Рольові ситуації забезпечують умови не лише для міжособистісного спілкування в штучно створених обставинах, але й для відпрацювання професійних дій.

Однак, проведене дослідження не є вичерпним у розробці цікавлячої проблеми. Виконана робота дозволяє побачити перспективи подальшого вивчення проблем якості підготовки сучасних фахівців, у тому числі і вчителів музики, у світлі вимог Болонського процесу. З вивченням цих питань ми пов'язуємо подальшу дослідницьку роботу з визначення шляхів

підвищення якості підготовки сучасного вчителя музики і забезпечення достатнього і високого рівня їхнього професіоналізму.

Література

1. Выготский Л.С. Психология творчества. – М., 1968. – 420с.
2. Кулюткин Ю.Н. Психология обучения взрослых. – М.: Просвещение, 1985. – 128с.
3. Лазарев М.О. Основи педагогічної творчості: Навчальний посібник для пед. ін-тів / Сумський держ. пед. ін-т ім. А.С.Макаренка. – Суми: ВВП“Мрія-1”-ЛТД, 1995.- 212с.
4. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості вчителя. Навч. посіб. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112с.
5. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. – М.: Педагогика, 1982. – 208с.
6. Шукина Г. И. Активизация познавательной деятельности в учебном процессе: Уч. пос. для пед. ин-тов. - М.: Просвещение, 1979. - 160с.
7. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М: Сентябрь, 1996. – 226с.
8. Якиманская И.С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения // Вопросы психологии. – 1995. - № 2.– С.31-42.

С.П.Білоконний

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ ДО ТВОРЧОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статье рассматриваются условия формирования профессиональных качеств будущего учителя.

The article deals with the conditions for forming professional qualities of a future teacher.

Оновлення та реформування освіти в Україні зумовило зміни у змісті й організації діяльності шкіл, що позначилось на активності прояву їхньої інноваційної спрямованості. Тож особливої актуальності набуває проблема адекватного кадрового забезпечення: потребою школи і суспільства є педагоги-професіонали, які знаються на тенденціях, напрямках,